

DANUTA MIERZWA
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

AKTUALNY STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU ZESPOŁOWYCH FORM GOSPODAROWANIA NA WSI

1. Wstęp

Producenci rolni mogą funkcjonować na rynku na kilka sposobów – indywidualnie i zespołowo. Najkorzystniejszy jest taki wariant, kiedy producent odnosi największe korzyści. Obecnie zorganizowanie polskich producentów jest małe, na poziomie 1-3% (nie licząc producentów mleka, gdzie sięga 75-80%). W krajach UE zorganizowanie się producentów sięga 60%. Chcąc poprawić swoją pozycję konkurencyjną na rynku, rolnicy muszą ze sobą współpracować. Sprzedając swoje produkty indywidualnie trudno im jest wynegocjować najlepsze dla siebie warunki, poszukiwać nowych rynków zbytu, poprawiać jakość swoich produktów, jak również eliminować liczbę pośredników przechwytyjąc w ten sposób wartość dodaną z kanałów dystrybucji.

Rolnicy, którzy zdecydują się na działania grupowe mogą wybrać różne formy prawne współpracy, które mają swoje wady i zalety. Celem artykułu jest ukazanie tych różnic oraz przedstawienie stanu obecnego i perspektyw rozwojowych organizowania się rolników w grupy producenckie.

2. Zespół producencki i grupa marketingowa jako formy organizowania się rolników

Zespół producencki tworzony jest oddolnie, w dobrowolnym trybie. Jest to forma integracji poziomej polegająca na łączeniu się ze sobą podmiotów gospodarczych należących do tej samej fazy produkcji lub dystrybucji. Członkowie zespołu producenckiego zachowują prawa własności w niezmienionej postaci. Dopiero decyzje o przeznaczeniu środków pieniężnych na inwestycje powodują powstanie majątku wspólnego. Zespół producencki najczęściej jest tworzony w celu

zbywania surowca firmom przetwarzającym, na rynku zwanym *rynkiem pierwotnym*. Natomiast, gdy zespół wykracza swoją działalnością poza rynek pierwotny wówczas przeobraża się w grupę marketingową. Zespół producencki może dostarczać swoje produkty na lokalny rynek hurtowy, na rynek poza regionalny i wreszcie na giełdę towarową.

Do grupowego działania skłania rolników najczęściej obawa przed konkurencją z zewnątrz i wyeliminowaniem z rynku oraz uzyskanie wpływu na rynek poprzez koncentrowanie podaży. Promocja i koncentracja podaży, a także stabilizacja cen na poziomie producenta dla jednego lub kilku produktów to podstawowy cel tworzenia grup producenckich. Z powyższym celem łączy się sprzedaż produkcji przez członków grupy i stosowanie w obrębie grupy wspólnej polityki handlowej. Wówczas produkty zbywane są kilkoma kanałami dystrybucji.

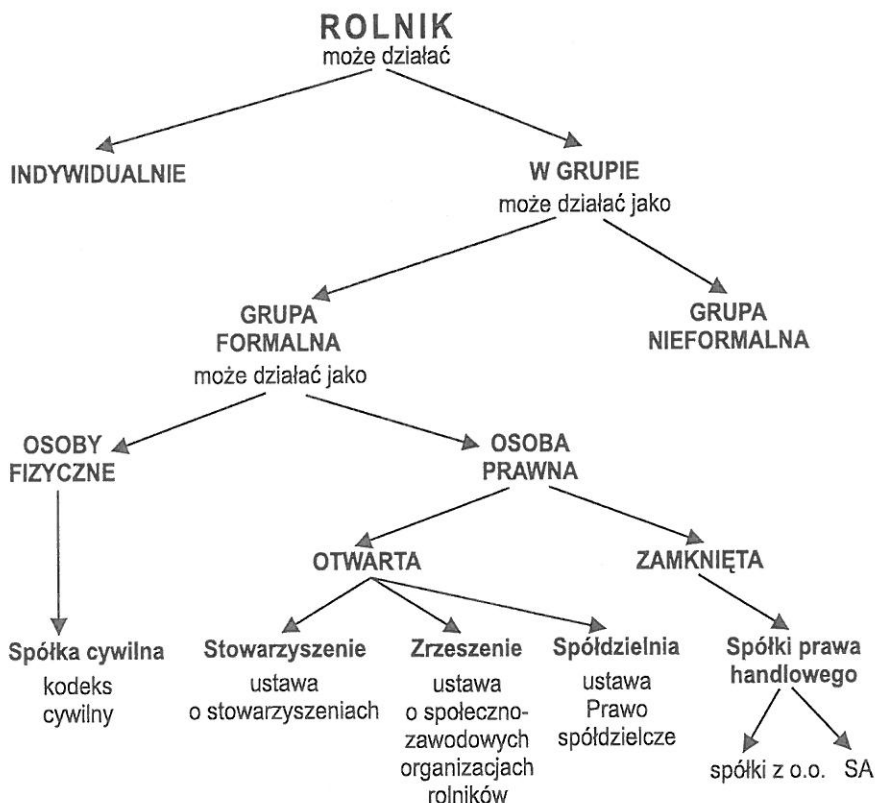
Termin grupa producentów rolnych nie oznacza konkretnej formy prawnej, ale odnosi się do organizacji, której celem jest wspólna sprzedaż wytworzonych produktów w gospodarstwach członków. Zgodnie z ustawą o grupach producentów rolnych i ich związkach członkami grupy mogą być osoby fizyczne, osoby prawne, a także jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej. W każdym przypadku muszą to być producenci rolni posiadający gospodarstwo w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub prowadzący działy specjalne produkcji rolniczej.

W celu ułatwienia grupom spełnienia warunków ustawy i uzyskania wsparcia finansowego, zmieniono przepis dotyczący wielkości przychodów ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków grupy, które mogą stanowić więcej niż połowę przychodów grupy dla których grupa została utworzona.

Rolnicy, którzy sformalizują swoją działalność mogą wybrać organizację o osobowości cywilnej lub prawnej. Osoby prawne mogą mieć charakter otwarty (stowarzyszenie, zrzeszenie, spółdzielnia) lub zamknięty (spółka z o.o. i spółka akcyjna). Formy otwarte są bardziej nastawione na realizację celów społecznych niż gospodarczych. Formy zamknięte skupiają się na działalności gospodarczej. Możliwe formy działania grupowego rolników przedstawiono na rysunku 1.

Najczęściej wiele grup zaczyna swoją działalność od tzw. form „miękkich” (stowarzyszeń, zrzeszeń) by dojść do form „twardych” opartych na kodeksie spółek handlowych czy prawie spółdzielczym [Zarudzki, Przepióra, Futymski, 2001].

Rysunek 1
 Formy prowadzenia działalności gospodarczej przez rolników

Źródło: Materiały szkoleniowe J. Ejsmond ze zmianami własnymi.

3. Charakterystyka poszczególnych form organizowania się rolników – wady i zalety

Wady i zalety form prawnych organizowania się rolników przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Zalety i wady form organizowania się rolników

Wyszczególnienie	Spółka cywilna	Stowarzyszenie	Zrzeszenie branżowe	Spółdzielnia	Spółki kapitałowe	
					spółka z o.o.	spółka akcyjna
Zalety	<ul style="list-style-type: none"> • brak wymaganego kapitału, nieduże formalności – wymagana tylko umowa 	<ul style="list-style-type: none"> • proste procedury założenia, • niskie wpłaty przy rejestracji, • brak wymogu zgromadzenia kapitału założycielskiego, • równość w głosowaniu 	<ul style="list-style-type: none"> • proste procedury założenia, • niskie wpłaty przy rejestracji, • brak wymogu zgromadzenia kapitału założycielskiego, • równość w głosowaniu 	<ul style="list-style-type: none"> • równość w głosowaniu, • cel - maksymalizacja dochodów członków użytkowników, • nie nastawiona na zyski 	<ul style="list-style-type: none"> • odpowiedzialność do wysokości kapitału, • nastawiona na zysk, • podzialność majątku, • jasno określone cele 	<ul style="list-style-type: none"> • odpowiedzialność do wysokości kapitału, • nastawiona na zysk, • podzialność majątku, • jasno określone cele
Wady	<ul style="list-style-type: none"> • odpowiedzialność majątkiem osobistym, • rozbieżne interesy, • prawo do równego udziału w Zysku, • trudności związane z podziałem pracy wśród wspólników, • najczęściej firmy rodzinne 	<ul style="list-style-type: none"> • pełna księgowość, • trudności w pozyskaniu kredytów i załatwianiu spraw notarialnych 	<ul style="list-style-type: none"> • pełna księgowość, • trudności w pozyskaniu kredytów i załatwianiu spraw notarialnych, • teren działania wyłącznie na Polskę 	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązek badania bilansu co 3 lata, • opodatkowanie rolników podatkiem od osób fizycznych po wyptaczeniu dywidendy, • brak odpowiednio wysokich kapitałów • mała elastyczność, • najczęściej uczestniczenie w 1 fazie lancucha przetworczego, • brak zaangażowania członków, • źle postrzegana forma ze względu na historię, • równość w głosowaniu 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwinięta księgowość, • wyższe opłaty, • wymagany kapitał, • skomplikowane procedury, • wymagany statut 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwinięta księgowość, • wyższe opłaty, • wymagany kapitał, • skomplikowane procedury, • wymagany statut

4. Poziom pomocy dla rozwoju grup producenckich w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich

Kierunki wsparcia obszarów wiejskich

W ramach priorytetowych kierunków wsparcia obszarów wiejskich UE, zdefiniowano cztery osie:

Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego;

Oś 2: Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich;

Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej;

Oś 4: Leader.

Powyższe kierunki wsparcia w pełni odzwierciedlają potrzeby Polski w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i ustanawiają podstawowe sfery, wokół których zostaną zaprogramowane szczegółowe instrumenty wsparcia.

Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego

Biorąc pod uwagę niski stopień specjalizacji gospodarstw rolnych, niedoinwestowanie w zakresie infrastruktury produkcji rolnej i rozdrobnienie struktury obszarowej oraz wzmożoną konkurencyjność ze strony producentów innych krajów, konieczne będzie zapewnienie odpowiednich instrumentów wsparcia mających na celu dostosowanie polskich gospodarstw rolnych do rosnących wymagań wspólnotowych.

Poprawa efektywności sektora rolnego będzie również realizowana poprzez zapewnienie wsparcia w zakresie tworzenia grup zrzeszających producentów rolnych.

Dotychczasowe działania prowadzone przez doradztwo na rzecz rolników i mieszkańców wsi, skupione było głównie na przygotowaniu rolników do integracji z UE oraz umożliwieniu im korzystania z jej pomocy. W związku z nowymi wyzwaniami istnieje potrzeba podnoszenia kwalifikacji i wiedzy w zakresie nowoczesnego gospodarowania, zarządzania gospodarstwem jako przedsiębiorstwem, norm produkcji, dobrostanu zwierząt, jakości żywności, stosowania dobrej praktyki rolniczej i leśnej zgodnej z ochroną środowiska oraz czynnej ochrony zasobów przyrody.

Poprawa konkurencyjności rolnictwa wymaga koncentracji ziemi przez usprawnienie przepływu gruntów rolnych z gospodarstw nieefektywnych, bądź w ogóle nie użytkowanej rolniczo, do gospodarstw sprawnych. Niezbędna jest także modernizacja techniczna gospodarstw (zarówno o technologiach industrialnych jak i zrównoważonych), rozwinięcie usług produkcyjnych, tworzenie sprawnych łańcuchów produkcyjno-handlowych zwłaszcza w zakresie produktów markowych, obejmujących wszystkie ogniwa – od laboratoriów naukowych do handlu i gastronomii.

Działania Osi 1 dla grup producentów rolnych

Podstawą prawną regulującą formy wsparcia grup producentów rolnych jest art. 35 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698 /2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) (Dz. Urz. UE L 277, str. 1 z 21. 10. 2005).

W PROW na lata 2007-2013 na wspieranie grup producentów rolnych zarezerwowana jest kwota 140 000 000 Euro.

Cel działania realizowany będzie przez dostosowanie produkcji prowadzonej w gospodarstwach członków grup producentów rolnych do wymogów rynkowych, poprzez wspólne wprowadzanie towarów do obrotu oraz ustanowienie wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji.

Polscy producenci rolni nie są przekonani do podejmowania wspólnych działań na rynku. Silny indywidualizm poszczególnych producentów ogranicza ich zainteresowanie tym działaniem. Proces zmiany zachowań jest działaniem powolnym, a jego przyspieszenie następuje w wyniku zmiany pokoleniowej w rolnictwie. W związku z powyższym kontynuacja działania zapoczątkowanego w poprzednim okresie programowania jest konieczna w latach 2007-2013.

Pomoc będzie udzielana grupom producentów rolnych w pierwszym okresie ich funkcjonowania. Z pomocy grupa będzie mogła skorzystać tylko raz w okresie swojej działalności, zarówno z budżetu krajowego, jak i z funduszy Unii Europejskiej.

Pomoc będzie realizowana w formie rocznych płatności w okresie pierwszych pięciu lat od dnia wpisu grupy do rejestru grup producentów rolnych prowadzonego przez właściwego ze względu na siedzibę grupy marszałka województwa.

Stanowiła będzie ona procentowy ryczał od wartości przychodów netto grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach rolnych jej członków w poszczególnych latach:

1. 5%, 5%, 4%, 3%, i 2% wartości produkcji sprzedanej, stanowiącej równowartość w złotych do sumy 1.000.000 EURO, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku, albo
2. 2,5%, 2,5%, 2%, 1,5% i 1,5% wartości produkcji sprzedanej, stanowiącej równowartość w złotych powyżej sumy 1.000.000 EURO, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku.

Kwota pomocy przewidzianej dla grupy producentów rolnych nie może przekroczyć równowartości w złotych kwoty:

- 100 000 EURO w pierwszym i drugim roku
- 80 000 EURO w trzecim roku
- 60 000 EURO w czwartym roku
- 50 000 EURO w piątym roku.

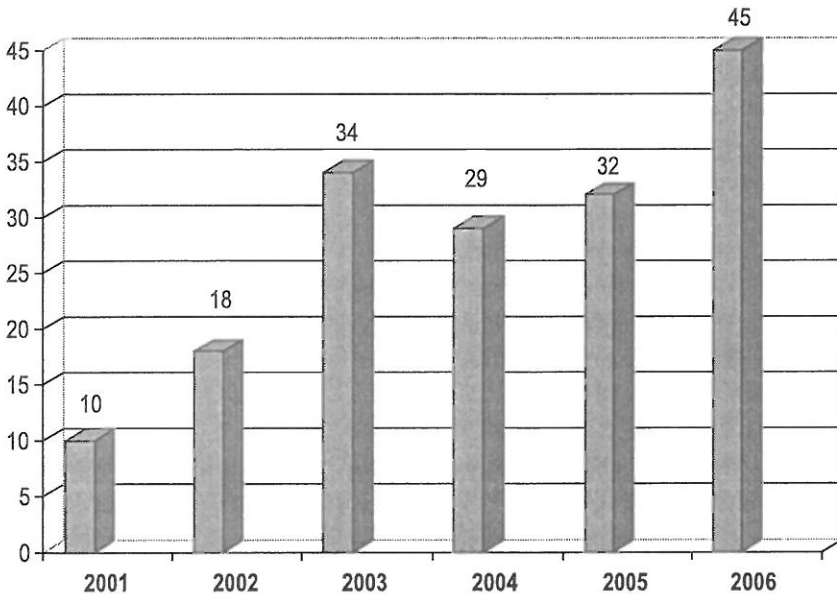
Szacowana liczba beneficjentów w latach 2007-2013 wynosić będzie ok. 350 grup producentów rolnych.

5. Grupy producentów rolnych w latach 2001-2007

Do rejestrów właściwych wojewodów na dzień 31 grudnia 2006 r. wpisanych było 152 grupy producentów rolnych, zrzeszających łącznie 17 810 członków (rysunek 2). Rozwój tworzenia formalnych grup, po wprowadzeniu w życie ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach, przebiegał powoli, uzyskując poziom powyżej trzydziestu grup rocznie w latach 2003-2006. Liczba grup, a szczególnie liczba zrzeszonych producentów jest bardzo mała w stosunku do ogólnej liczby rolników produkujących na rynek.

Rysunek 2

Grupy producentów rolnych w latach 2001-2006

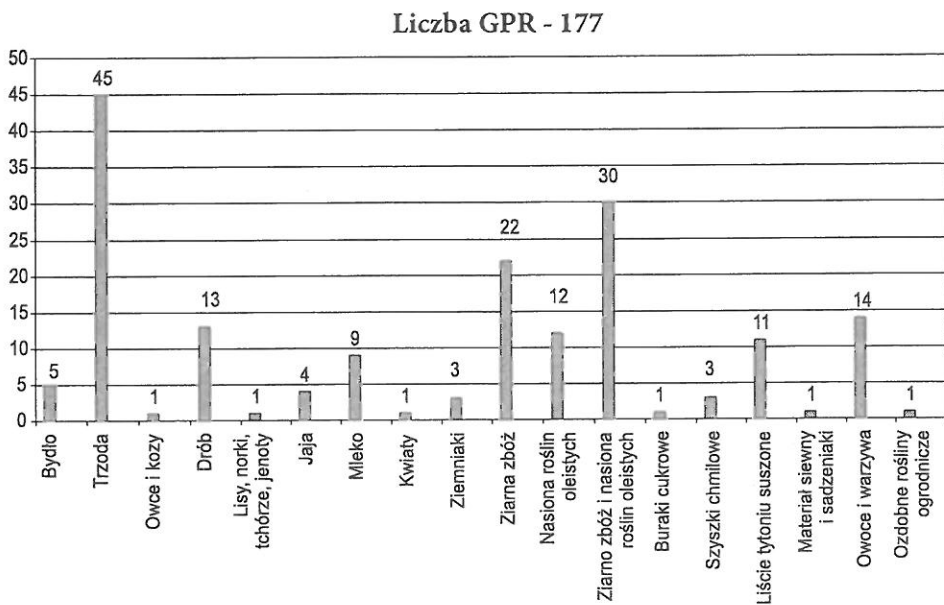

Źródło: Dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.

Najwięcej grup utworzyli dotychczas producenci trzody chlewnej – 45, zbóż i roślin oleistych – 30, ziarna zbóż – 22 oraz owoców i warzyw – 14. Znacznie gorzej wyglądała sytuacja w innych produktach i grupach produktów (rysunek 3).

Rysunek 3.

Stan zorganizowania grup w branżach (stan na 10 maja 2007 r.)

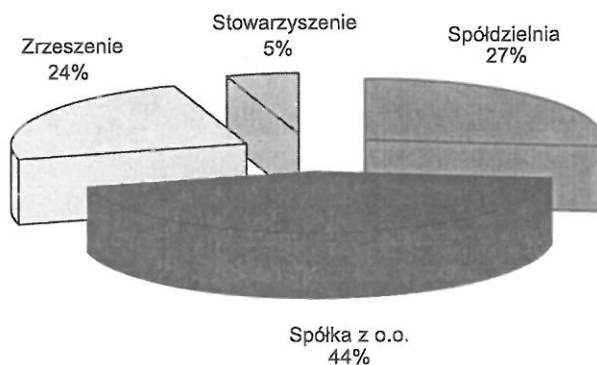

Źródło: Dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.

Pośród form prawnych 44% grup funkcjonuje w formie spółek z o.o., 27% zorganizowało się jako spółdzielnie, 24% jako zrzeszenia, a 5% jako stowarzyszenia (rysunek 4). W ostatnim czasie wyraźnie wzrastała liczba grup tworzonych w formie spółdzielni.

Rysunek 4

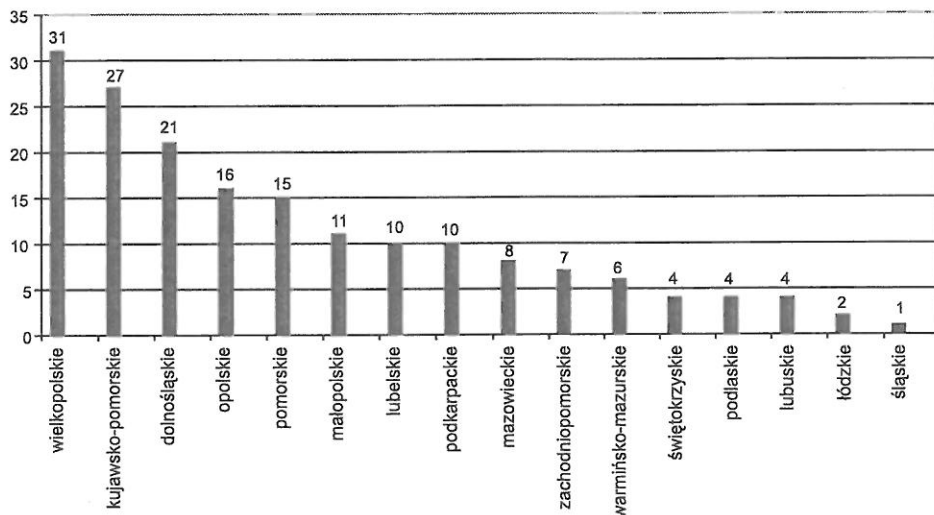
Formy prawne grup producentów rolnych (stan na 10 maja 2007 r.)

Źródło: Dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.

Pod względem ilości grup w poszczególnych województwach sytuacja kształtuje się następująco: województwo wielkopolskie - 31, kujawsko-pomorskie - 27, dolnośląskie - 21, opolskie - 16, pomorskie - 15, małopolskie - 11, lubelskie i podkarpackie po 10, mazowieckie - 8, zachodniopomorskie - 7, warmińsko-mazurskie - 6, podlaskie, lubuskie i świętokrzyskie po 4, łódzkie - 2 oraz śląskie - 1 (rysunek 5).

Rysunek 5

Stan zorganizowania grup producentów rolnych w województwach

Źródło: Dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.

6. Pomoc finansowa udzielana grupom producentów rolnych z budżetu krajowego w latach 2002-2005

W 2002 r. za pierwszy rok swojej działalności 13 grup producentów rolnych otrzymało pomoc w wysokości 829,4 tys. zł. W 2003 r. takiej pomocy udzielono 31 grupom, producentów w wysokości 2 400 tys. zł, w 2004 r. 61 grupom producentów na kwotę 7 610 tys. zł, natomiast w 2005 r. 49 grupom na kwotę 3 067 tys. zł.

Na dzień 31 stycznia 2007 r. w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich, 86 grup złożyło wnioski o przyznanie płatności, 78 z nich otrzymało decyzje o przyznaniu pomocy, a 51 grup już ją otrzymało na kwotę 8 336 000 tys. zł.

Grupy producentów rolnych, zgodnie z przepisami ustawy o grupach producentów rolnych, mogą ubiegać się o kredyt na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach dla rolnictwa.

Kredyty udzielone grupom z linii GP w latach 2002-2005:

2002 rok	1 kredyt na kwotę 448 tys. zł
2003 rok	7 kredytów na kwotę 3 968 tys. zł
2004 rok	10 kredytów na kwotę 3 669 tys. zł
2005 rok	7 kredytów na kwotę 5 070 tys. zł [Boguta 2006a,b].

7. Podsumowanie

Za tworzeniem grup producenckich przemawiają następujące przesłanki:

1. Powstanie grupy producenckiej oznacza zwiększenie siły przetargowej na rynku, umożliwia uzyskanie wyższych cen w zbyciu i płacenie niższych cen za środki produkcji. Grupa producencka może być równorzędnym partnerem do rozmów z wielko-powierzchniowymi obiektami handlowymi. Tworzenie łańcucha „producent - przetwórstwo - sprzedaż” pozwala na zmniejszenie liczby pośredników, dzięki czemu ceny płacone dostawcom i ceny płacone przez klientów marketów są zadowalające dla obu stron.
2. Zespół czy grupa ma ułatwiony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, tj. do kredytów preferencyjnych (zdolność kredytowa jest większa niż pojedynczych rolników) i do gwarancji kredytowych oraz pomocy ze strony państwa.
3. Członkowie grupy producenckiej przestają konkurować ze sobą o klienta. Konkurencję zastępuje współpraca i wymiana doświadczeń w celu doskonalenia produkcji surowca.
4. Dzięki dużej skali zbytu istnieje możliwość stopniowego wyodrębniania nowych kanałów dystrybucji i w ten sposób zmniejszenia zależności od rynku.
5. Ostatnia nowelizacja ustawy zwalniająca grupy producentów z podatku dochodowego, i podatku od nieruchomości będzie sprzyjała dalszemu dynamicznemu ich rozwojowi.

LITERATURA

1. Boguta W. (2006a): Grupy producentów jako jeden ze sposobów prowadzenia biznesu przez rolników. [w:] Spółdzielczość rolnicza w rozwoju wsi i rolnictwa. Mat. konf. KZRS „Samopomoc Chłopska”, Warszawa.
2. Boguta W. (2006b): Organizacja i funkcjonowanie grup producentów rolnych. Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa.
3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Projekt Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2006;
4. Zarudzki R., Przepióra A., Futymski A. (2001): Poradnik lidera grupy producentów rolnych. Fundacja Fundusz Współpracy, Program Agrolinia 2000, Warszawa.

AKTY PRAWNE

1. Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. o stowarzyszeniach
(Dz. U. 1989, nr 20, poz. 104 z późn. zm.)
2. Ustawa z 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników
(Dz. U. 1982, nr 32, poz. 217 z późn. zm.)
3. Ustawa z 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze
(Dz. U. 1982, nr 30, poz. 210 z późn. zm.)
4. Ustawa z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych
(Dz. U. 2000, nr 94, poz. 1037 z późn. zm.)

DANUTA MIERZWA

AKTUALNY STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU ZESPOŁOWYCH FORM
GOSPODAROWANIA NA WSI

STRESZCZENIE

Artykuł prezentuje aktualny stan i perspektywy rozwoju grup producenckich. Syntetycznie zebrany materiał pozwala porównać formy prawne - ich wady i zalety - związane z wyborem organizacji do wspólnych działań. Ponadto opracowanie zawiera informacje o Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, z którego będą mogli korzystać rolnicy zorganizowani w grupy producenckie w celu zwiększenia konkurencyjności ich gospodarstw.

DANUTA MIERZWA

THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF JOINT FORMS
OF FARMING IN THE RURAL AREAS

SUMMARY

The article presents the current state and development prospects of producers' groups. The material collected in a synthetic way makes it possible to compare legal forms - their advantages and disadvantages - with regard to the choice of organization for common undertakings. Besides, the paper includes information of the Programme for the Development of Rural Areas for years 2007-2013, which will be available to farmers organized in producers' groups in order to boost the competitiveness of their farms.